בראשית ב

א. "ויאמר אלקים יהי אור גו'"[1] הוא המאמר הראשון[2] של המאמרות שבהם נברא העולם בשי"ב, היינו ש"אור" הוא המציאות הראשונה, שברא הקב"ה ביום ראשון, קודם שאר כל הנבראים שנבראו בשאר ימי בראשית[3].

וצ"ל: לכאורה הלא אין ענין ומעלת האור במציאותו לעצמו — כל תועלתו וחשיבותו הוא בזה שנבראים זולתו נהנים ממנו — וא"כ למה נברא ה"אור" קודם כל ברואי בראשית? איזו תועלת יש בו בעת שעדיין לא נבראו אלו שיהנו ממנו[4]?

ואין לתרץ ולאמר, שהבריאה קודמת זו של האור הוא בכדי שיהי' מוכן לנבראים העתידים להבראות — וע"ד שאמרו רז"ל[5] הטעם מה ש־בריאת כל נבראי העולם קדמה לברי־אתו של האדם, שהוא בכדי שימצא הכל מוכן לפניו — דאי משום זה הי' צריך האור להבראות בסמיכות לזמן בריאתם של בע"ח (המבחינים בין אור לחושך), או עכ"פ בסמיכות לבריאת הצומח (שהאור פועל ומועיל בצמיחתו ובישולו וטעמו, כמ"ש רש"י עה"פ[6] "וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים"). א"כ אינו מובן, למה נברא האור ביום ראשון בעוד שה־מציאות הראשונה שנהנית ממנו, ה־צומח, נברא ביום שלישי?

ב. והנה ב"אור" זה שנברא ביום ראשון אמרו"ל[7], שהקב"ה גנזו לצדי־קים לע"ל. וגם בזה יש להקשות ע"ד הנ"ל: לכאורה, מכיון שכל מהות האור ותכלית בריאתו הוא — להאיר, בכדי שהנמצאים יקבלו את האור ויהנו ממנו — א"כ למה גנזו ונתעלם מיד אחר בריאתו[8], שזהו ההיפך ממש מענינו וכוונתו?

---

1) בראשית א, ג.

2) ראה מדר"א ספ"ג. זח"ג יא, ב.
וגם לפי מ"ש (ר"ה לב, א) "בראשית נמי מאמר הוא" (ועד"ז במקומות המובאים בביאור הרד"ל לפדר"א שם) הרי ידוע (לקו"ת במדבר יב, סע"ד ואילך. ע"כ יאמרו תרצ"א פ"ה. מה רב טובך תרצ"ב פ"א. ועוד) שהמאמר דבראשית אינו דומה לשאר המאמרות [וסדיוק הל' בר"ה שם: בראשית נמי מאמר הוא], כי מאמר זה הוא מאמר כללי (ראה גם זח"א טז, רע"ב)
[שלכן ההתהוות ממאמר זה היא התהוות כללית — ראה גם חדא"ג מהרש"א לר"ה שם].
ומאמר הראשון שבמאמרות הפרטים הוא "יהי אור".

3) להעיר שלפי דיעה אחת במדרש (ב"ר רפ"ג וש"נ). הובא בפשטות שמו"ר פט"ו, כב. וכן היא דעת רש"י ריש פרשתנו) האורה נבראת תחילה גם לפני בריאת שו"א. וראה לקמן הערה 31.

4) ראה עץ יוסף לתנחומא ויקהל ו (בשם הי"ת) שזהו טעם דר"נ מה שלא ס"ל כר"י שהאורה נבראת תחילה (גם לפני בריאת שו"א) ד"אין ראוי להקדימו שנראה פועל בטל באותה שעה", אבל גם לר"נ קשה כבפנים.

5) סנה' לח, א. פרש"י שם.

6) ברכה לג, יד.

7) חגיגה יב, א. ב"ר פ"ג, ו. פי"א, ב. וש"נ.

8) ואף שבב"ר פי"א שם אי' ששמש גם בע"ש ושבת, הנה א) בש"ס חגיגה שם (לפי פי' החדא"ג) מבואר שגנזו קודם שנתלו המאורות ביום ד'*. ב) בב"ר פ"ג מפורש שגנזו ביום הרביעי.
ולהעיר שבזהר (ח"ב קמח, סע"ב) אי'

*) ולפי"ז מש"ש "אדם מביט בו מסוף העולם כו'", אין הכוונה על אדה"ר (כבב"ר פי"ב, ו) כי"א מתאר תוקף האור שבן אדם יכול להביט בו מסוף העולם כו'.

ואף שמצינו במאמרי רז"ל טעמים למה נגנז האור, אבל עדיין קשה להבין:

הלא טעמים אלו היו ידועים לה־קב"ה מקודם, ומזה גופא שברא את האור אף שידע שיגנז אותו אח"כ הרי"ז הוכחה שהוא לצורך עיקרי בבריאת העולם גופא[9].

ג. גם יש להבין מה דאי' בזהר[10] ש"אור" בגימטריא "רז". והלא ידוע דהגימטריאות המובאות בתורה מורות על קישור (דמיון) תוכני ופנימי בין שני הדברים — המתבטא בזה שהם עולים בגימטריא אחת[11].

וכמובן מהמבואר בתניא[12] ש"ע"י שיורד החיות ומשתלשל ממדרגה ל־מדרגה פחותה ממנה ע"י כו' וגמט־ריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק" ושם "והחשבון מורה על מיעוט האור והחיות . . שהיא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומד־ריגות כלולות באור וחיות הזה". ובמילא מובן, שתיבות אלו, שחז"ל גילו את שייכותם ע"י השוואה המס־פרית שביניהן, יש בהן ענין פנימי המקשר אותן.

אבל לפי"ז אינו מובן: "אור" ו"רז",

שהאור שמש רק ביום ראשון "ולבתר אתגניז ולא שמש יתיר".

9) ביפ"ת לב"ר פ"ג שם, שהטעם שנב־רא ביום הראשון "כיון שמימי הבריאה אין כל חדש ולא יוציא הקב"ה יש מאין . . לכך נברא בתחלת הבריאה . . ונגנז . . ". אבל א"מ למה נשתנה האור מכל הענינים שיהיו לע"ל (שגם הם נבראו בשי"ב מטעם הנ"ל) שהכתוב מפרשו.

10) זח"ג כח, ב. תקו"ז תי"ט.

11) ראה שומר אמונים ויכוח הראשון סי' כא־ג.

12) ח"ב פ"א, פ"ז (פד, ב).

לא לבד שאין להם שייכות זה לזה, אלא אדרבה, ענינו של האחד הוא הפכי משל חברו — "אור" ענינו גילוי, ואילו "רז" (סוד) הוא העלם, היפך הגילוי?

ד. ויובן כל זה בהקדים מה ש־ארז"ל במדרש[13]: "בנוהג שבעולם מלך בו"ד בונה פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופינקסאות יש לו לדעת האיך הוא עושה כו' כך הקב"ה וכו'". והיינו שהנהגת הקב"ה בסדר ואופן הבריאה היתה, כביכול, באותו הסדר הנהוג (במלך בו"ד) למטה. דהיינו, לאמיתתו של דבר, הרי אדרבה: מה שה"נוהג שבעולם" למטה הוא בסדר ואופן כך וכך, אי"ז אלא מפני שככה הוא הסדר למעלה במקורו ושרשו האלקי של העולם — ומשם נמשך ונשתלשל למטה[14]. אלא שאנו, בשכלנו המצומ־צם, משיגים ותופסים את הענין בדרך מלמטה למעלה: מן המסובב — שהוא למטה, אל הסיבה — שהוא למעלה בהנהגה העליונה.

עכ"פ מובן ממאמר רז"ל הנ"ל, ש"נוהג העולם" של האדם למטה הוא דוגמא ומשל לסדרי ועניני הבריאה ע"י הקב"ה.

והנה בנוהג שבעולם, כאשר אדם מחליט ומתכונן לעשות איזה דבר הדורש פעולה וסידור מסוים, הנה בראש ובראשונה הוא מברר וקובע לעצמו מהי תכליתו ומטרתו של הדבר שהוא מתכונן לעשותו; ורק אז, כשהמטרה קבועה אצלו, הריהו מתחיל בפעולה.

ועד"ז הוא כביכול למעלה בענין

13) ב"ר בתחלתו.

14) תניא רפ"ג "שנשתלשלו מהן". וראה ב"ר פ"י, ו'. זח"א רנא, א. לקו"ת שלח מא, ג. וראה לקו"ש ח"ו ע' 154 ואילך.

בריאת העולם ע"י עשרה מאמרות, שבראשית הבריאה, קבע הקב"ה כב־יכול את מטרתה של כל הבריאה; ורק לאחרי זה, כשהמטרה כבר ערו־כה וקבועה, מתחיל סדר הבריאה של העולם וברואיו. (והוא ע"ד "סוף מע־שה במחשבה תחלה" [15] — ש"סוף המעשה", דהיינו תכליתה ומטרתה, הרי היא "במחשבה תחלה"). וידוע, דעיקר הכוונה והתכלית בבריאת ה־עולם — (עולם מל' העלם) שהוא מעלים ומסתיר על האור האלקי ה־מחייהו ומקיימו והוא מקום החושך והקליפות — הוא לברר את העולם ולהפכו לאור אלקי. והיינו שהאור היא־היא המטרה התחילתית: כי תכ־לית ושלימות הכוונה של בריאת ה־עולם והאדם הוא לעשות לו ית' דירה (בהתגלות האור שנהפך מה־חושך) בתחתונים (בעולם הזה התח־תון) [16].

ובזה יובן למה נברא האור ביום ראשון, קודם כל שאר הנבראים, כי האור היא המטרה שקבע הקב"ה ב־הקדמה לבריאת עולמות, במאמרו ה־ראשון — "יהי אור" — כלומר, שכל הבריאה העתידה להיות, העולם על כל פרטיו וברואיו, כל זה יהפך ויהי אור.

ה. אמנם עדיין צריך ביאור, דהנה מצינו שבכל חלק מהבריאה (שנברא ביומו המיוחד של ימי מע"ב) נאמר בסיומו בפרשה [17]: "וירא אלקים כי טוב". וידוע ד"טוב" קאי על ה"אור", וכמ"ש [18] "וירא אלקים את האור כי טוב"; כלומר ד"טוב" היינו "אור". ונמצא לפי"ז דה"אור" במע"ב הוא לא רק כ"מטרה" קודמת, דהלא הוא בא ונמשך בתוך מע"ב עצמו בכל יום ויום. וצ"ל איך זה יתאים עם הנ"ל (וגם עם המובא לעיל, שהאור שנברא ביום הראשון הקב"ה גנזו וכו' — ומזה שאינו מתגלה ובא בתוך ה־בריאה).

והענין: מטרת הפעולה (במשל, באדם למטה) מתבטאת בשני אופנים:

א) כפי שהיא באה בגילוי כמטרה העיקרית והכוללת במחשבתו וכוונתו של הפועל — לפני הפעולה ובהת־חלתה;

ב) כמו שמטרת הפעולה נרגשת באדם בעת הפעולה בכל פרט ופרט שהוא עושה, בכדי שכולם יתאימו לתכליתם ומטרתם — דהיינו שהמטרה אינה נמשכת אז, בעת הפעולה, בכל גילוי, והיקפה כמו לפני הפעולה.

ועד"ז יובן גם במטרה העליונה של כל הבריאה — האור "שנברא ביום ראשון" — שיש בה שתי מד־רגות: א) מדריגת עצם האור: (שהוא מפורש בתורה) "וירא אלקים את ה־אור כי טוב" — "האור" (עצמו) כמו שהוא מתגלה ביום ומאמר ראשון קודם התהוותם של כל נבראי העולם, וכמטרתם ותכליתם; ב) הארה ומעין מה"אור" הנמשך בכל מאמר ונברא פרטי, שהאור האלקי הזה הוא הנותן את הכח והאפשרות בנבראים שית־אימו למטרתן — שיהפכו לאור. ועל "אור" ומטרה זו נאמר "וירא אלקים כי טוב" — היינו "אור", אבל אינו בגילוי ממש (כ"א ברמז, העלם) כמו ביום ראשון.

ו. ובהנ"ל, שבאור דיום ראשון ישנן שתי מדריגות — כמו שהוא

15) פיוט לכה דודי.
16) תניא פל"ו.
17) בראשית א, י. שם יב. וכן בכל הפרשה. וראה גם פרש"י שם ז, בנוגע לרקיע.
18) שם ד. וראה סוטה יב, א.

קודם התהוות הנבראים וכמו שהוא מאיר בתוך הנבראים — מבוארות היטב שתי הדיעות[19] בענין ה"אור דיום ראשון" שהיא: א) מדריגת ה־כתר ב) מדריגת החסד:

דזהו מההפרש בין בחי' כתר לבחי' חסד: כתר הוא למעלה מכל סדר השתלשלות העולמות — והוא האור דיום ראשון כמו שהוא קדום ולמעלה מכל סדר הבריאה; אבל מדריגת ה־חסד, שהיא תחילת ההשתלשלות וה־ראשונה שבשבעת ימי הבנין, הריהי "יומא דאזיל עם כולהו יומין"[20] (היינו שכל עיקר ההתהוות הוא מספי' החסד) — וזוהי גם בחי' ההארה (והמטרה) דאור יום הראשון הנמ־שכת וממשכת "אור כי טוב" — (חסד) בכל נברא בשי"ב.

ז. ובזה יובן מ"ש בזהר ד"אור" הוא בגימטריא "רז" ומוסברת השיי־כות ביניהן: דכמו שהוא באדם, הרי המטרה שקבע קודם הפעולה באה אז לידי גילוי רק במחשבתו וכוונתו של הפועל, ועיקר התגלותה של המטרה בפועל ממש ובכל מילואה הוא דוקא בסיום הפעולה והשלמתה — אבל בכל משך זמן הפעולה עצמה הרי היא אצלו בהעלם ובמדה מצומצמת[21] (רק כפי הנחוץ לכוון את הפעולה לתכ־ליתה);

ועד"ז הוא למעלה: כיון שהמטרה והתכלית של הבריאה הוא "אור", לכן אין ה"אור" מתגלה בכל מהותו אלא בזמן שהבריאה מגיעה לתכליתה, היינו בגמר סדר עבודת הבירורים בסוף השית אלפי שנין דהוי עלמא, אבל עד עת־קץ ההיא, עם שה"אור" (המ־טרה) נמצא (וגם פועל בה) בהבריאה, אבל רק בבחי' "רז" וסוד — ב־העלם, עד שיתגלה לע"ל.

וזהו גם פירושו של מארז"ל, שה־אור דיום ראשון נגנז לע"ל — היינו שנתעלם בבחי' "רז" עד הזמן דלע"ל. אמנם "גניזה" הרי פירושה שהוא יש ונמצא במקום הגנוז, וכנ"ל שמעין מה"אור" ההעלמי נמשך בבריאה וגם נותן בה כוח ועוז להגיע אל המטרה. ואיפה "נגנז האור", שמשם הוא פועל בבריאה? — אמרו חכמינו ז"ל ש־הקב"ה גנזו בתורה[22]. וביאור הדבר:

כמו בכל פעולה, הרי מובן, שה־מטרה מתעלמת ונגנזת (עד גמר הפעו־לה) בתוכה של הפעולה עצמה, דהיינו שהיא טמונה בעניני פעולה כאלו שעל ידם היא מכוונת את הפעולה לתכליתה — כן הוא גם בה"אור" דיום ראשון שהוא המטרה והתכלית של כל הבריאה כולה:

התגלות ה"אור" הזה לע"ל הוא ע"י העבודה של עכשיו[23] בלימוד התורה וקיום המצות, ז.א. שבהם ועל ידם תגיע הבריאה למטרתה ותכליתה, ומובן איפוא, שאין המטרה גנוזה

---

19) הובאו באוה"ת דרושי חנוכה (שה, ב).

20) ראה זח"ג קצא, ב. נתבאר בע"ח שכ"ה ד"ב. פע"ח שחה"ס פ"א. לקו"ת האזינו עו, ב. ועוד.

21) והיינו דנוסף לזה שאינו בגילוי כ"כ כמו לפני הפעולה, הרי מכיון שהיא מלובשת בהפעולה — היא רק הארה בלבד מבחי' הכוונה כמו שהיא לפני הפעולה (ומובן מזה שרק הארה מהאור שנברא ביום ראשון (בחי' חסד ולא בחי' כתר) האירה בכל מאמר פרטי).

22) מדרש רות בזהר חדש פה, א (עייג"כ זח"א רסד, א. זח"ב קמט, א), ובדגל מחנה אפרים פ' בראשית בשם הבעש"ט. כתר ש"ט (קרוב לתחלתו) ההי' בשם הבעש"ט כו' (באריכות). ובכ"מ. וראה לקו"ת במדבר יח, ד. שם דברים פט, ד. דרך אמונה סה, א. וכל העם תרצ"ט ס"ג. ועוד.

23) ראה תניא רפל"ז.

אלא בהם. ומכיון דכל העבודה דקיום המצות באה מהתורה ולימודה — כמארז"ל [24] "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" — נמצא שעיקר גניזתו של ה"אור" הוא בתורה.

ח. ההוראה מכל הנ"ל בעבודה ברורה ופשוטה לכאו"א:

"יהי אור" — היא־היא המטרה והתכלית של כל עבודת הנבראים, שהאדם יברר את חלקו בעולם עד שייהפך ל"אור". וכל זמן שלא האיר את העולם באור התורה והמצות — גם כשהצליח בעבודתו לגרש מעולמו את "החושך" והרע (ע"ד "ישב ולא עבר עבירה" [25]) אבל לא נהפך עדיין על ידו לאור וטוב (ע"י "ועשה טוב") — לא מילא את תפקידו ולא השלים את כוונתה ומטרתה של הבריאה —

כי תכלית כוונת הבריאה בכללותה, ותכלית בריאת האדם בפרט ובעיקר, הוא לא רק העבודה ד"סור מרע" — לפעול העדר ומניעת החושך, כי אם גם (בעיקר) העבודה ד"ועשה טוב" לעשות ולהפך את העולם לאור וטוב.

וכשם שהסדר בבריאת העולם ע"י הקב"ה הוא:

א) שמיד בראשית הבריאה, ביום ראשון ובמאמר ראשון, קבע הקב"ה את מטרתה, ולאח"ז ברא את העולם על כל ברואיו;

ב) שמאידך גיסא, הרי בכל הנבראים נאמר בהם "טוב", והיינו שה"אור" והמטרה של הבריאה נמשך והאיר בכל מאמר ובריאה פרטית בכדי שיתאימו להכוונה,

כן צריך להיות הסדר בעבודת האדם:

א) מיד כשניעור משנתו (בכ"י בבוקר וכמו"כ בכל שעה ושעה [26]) ונעשה "ברי' חדשה" [27] (בדוגמת יום ראשון של הבריאה [28]), הנה ראשית דבר הוא קביעות המטרה — שצ"ל קבוע ומונח אצלו (איינגעקאָרבט און אָפּגעלייגט), שמטרת כל פעולותיו היא — יהי אור [29]; ורק אז, לאחרי הנחה והחלטה זו, יכול הוא לגשת לפרטי עשיותיו ופעולותיו;

ב) ונוסף לזה צ"ל השתדלות מיוחדת, שהמטרה של "יהי אור" תורגש גם לאח"כ, בכל שעה ובכל פרט מעסקיו ומעשיו במשך היום.

ט. והנה כמו שהוא בנידון כללות הבריאה כולה, שתכליתה היא — "אור", כן הוא גם בנוגע לבריאתה הפרטית של (מציאות [30]) החושך עצמה, שכוונת מטרת בריאתה היא

24) קדושין מ, ב.
25) שם לט, ס"ב.

26) כי בכל רגע ורגע מתהוית כל הבריאה מחדש ממש כמו במעשה בראשית (ראה שער היחוד והאמונה בתחילתו).
27) ילקו"ש תהלים רמז תשב. שו"ע אדה"ז מהדו"ק ס"ד ס"א. ס"ו ס"א.
28) להעיר מלקו"ת שה"ש ד, ד שהתחדשות ההתהוות דמע"ב בכל יום היא ב"טובו" בחינת אור (כי טוב) שנברא ביום ראשון.
29) ומכיון שהאדם יכול לאמור "אור" על ענין שבאמת הוא חשך [וע"ד מ"ש (ישעי' ה, כ) שמים חשך לאור גו'] ע"ז ההוראה "גנזו בתורה" שה"אור" שהאדם צריך לקובעו למטרת כל פעולותיו וכו' צ"ל אור שהתורה אומרת עליו שהוא אור.
30) שני הטעמים (המבוארים בפנים) להתהוות החושך שייכים רק ב"מציאות ה' חשך", ולא בהעדר האור (ראה ד"ה ויקח תרצ"ה פכ"ט), כי המציאות דחשך מכיון שהוא היפך האור ומנגדו
א) אפ"ל העבודה לבחור באור.
ב) בזה גופא שהוא היפך האור ומנגדו יש לו שייכות לאור ולכן אפשר להמשיכו משא"כ בהעדר האור (וע"ד המבואר בתו"ש

[לא רק בכדי לאפשר להאדם לבחור בטוב, דהרי לולא מציאות ה"חושך" (והרע) לא הי' שייך ענין הבחירה באור. שלפי"ז מציאות החושך אינה איזה ענין של תכלית לעצמה, אלא אמצעי שע"י תושג המטרה. אלא שגם בחשך גופא יש תכלית [31]]

"לאהפכא חשוכא לנהורא", שהאדם ע"י עבודתו יהפוך אותו עצמו ל־אור [32].

י. והנה בכדי שלא יחשוב האדם בנפשו: איך יוכל לעשות מהעולם, שהוא "תוהו ובהו וחושך", שייהפך ויהי אור — ועאכו"כ להפוך את החושך עצמו לאור — ע"ז נאמר לפני זה "בראשית" גו': "בשביל ישראל שנק' ראשית ובשביל התורה שנק' ראשית" [33]. שכוונת התהוות ה־עולם (והחושך) היא מלכתחילה [34] בשביל ישראל ובשביל התורה — שישראל ע"י התורה יהפכו אותם לאור — וכוונה זו הרי היא עצמה הסיוע והנתינת כח להצליח בעבודה זו.

וע"י העבודה בשית אלפי שנין, להאיר את העולם באור התורה וה־מצות נזכה לגילוי דלעתיד שיתגלה האור שנברא ביום ראשון, ועד ש"לא יהי' לך עוד השמש לאור יומם גו' והי' לך הוי' לאור עולם" [35] בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

(משיחת ליל שמח"ת, תשכ"ו)

(ע' 10. וראה גם קונטרס התפלה פ"ח) שגה"ב הנק' "שור" להיותו "נוגח" "ובועט" בענינים של קדושה יש בו מעלה על נה"ב הנקרא "עז" שאינו מתפעל כלל משום דבר, כי זה גופא מה ש"שור" מתפעל מקדושה (שהרי הוא נוגח ובועט) מורה שיש לו שייכות לקדושה).

ועפ"ז מובן מאמר הצ"צ (להרשב"ץ): חשך קען מען גיט מעלה זיין נאָר מען דאַרף עס מדחה זיין — אף שמבואר בכ"מ שהתכלית היא "אתהפכא חשוכא לנהורא"

— כי כוונת הצ"צ היתה לא להמציאות וחשך (דהרי אצל הרשב"ץ לא הי' שייך חשך כזה), כ"א, ל"העדר האור".

31) ואופ"ל שבזה מחולקים ר"י ור"נ בב"ר רפ"ג, אם האורה נבראת תחלה (גם לפני בריאת שו"א):

ר"נ סובר שבריאת האור הי' לאחרי בריאת (העולם כפי שהוא חשוך, היינו) החשך. כלומר, שצריך להעלות את החושך, אבל לדעתו העלאתו היא ע"ז שהאדם מת־גבר על עצמו ובוחר בטוב ואור ולא בחשך.

ולכן הוא סובר ש"העולם נברא תחלה" — לפני האור והמטרה ומחוצה לה. דהיינו שהחשך אינו נכלל בכל עניני הבריאה שמ־טרתן הוקבעה לפניהן — להפכן לאור, אבל בריאת מציאות החשך, מכיון שאין הכוונה להפך אותו עצמו לאור, נברא מקודם — ז.א. בלי מטרה עצמית.

ור"י סובר, שגם בריאת מציאות החושך היא בכדי שהאדם יהפוך אותה לאור.

ולכן אומר ש"האורה נבראת תחילה" והיינו שהמטרה של כל הבריאה — "יהי אור" — כוללת גם מציאות החשך, לעשות אור.

32) הטעם לזה שיש גם "העדר האור" — אף שאינו מאפשר ענין הבחירה באור, וגם א"א להפכו (כבהערה 30) — כי א) אינו "יש", כ"א מצב שנתהוה בדרך ממילא בהסתלקות האור. ב) זהו מעין האין שצ"ל בין יש ליש (ד"ה תפול עליהם אימתה — תורת חיים פ' בשלח ע' רסו, א. ובכ"מ).

33) פרש"י ר"פ בראשית. וראה גם ב"ר רפ"א. ויק"ר פל"ו ד.

34) והיינו שזהו ענינה של הבריאה גופא (ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 91 ואילך) ולכן מובן שהבריאה עצמה מסייעת לזה.

35) ישעי' ס, יט.